

Dossier
Els orígens del periodisme

EL TEMPS DE LES GASETES

A l'inici del XVIII, la informació va ser una arma de guerra de les potències europees

La premsa va jugar un paper clau durant la Guerra de Successió. Les gasetes de Rafael Figueró informaven dels combats que tenien lloc arreu d'Europa. El juliol de 1713, en iniciar-se el setge borbònic, la *Gazeta de Barcelona* es va convertir en la veu de la resistència catalana. Xevi Camprubí, doctor en Història Moderna, periodista i especialista en la divulgació històrica, analitza aquell precedent dels diaris actuals.

TEXT XEVI CAMPRUBÍ

“Atenent al consell donat per la Junta de Política, els diputats deliberen que sigui concedida llicència a Rafael Figueró per imprimir la gasete ideada, manada i formada per dita Junta”. Amb aquestes paraules, el 30 de juliol de 1713, una setmana després de començar el setge de Barcelona, el govern de Catalunya encarregava la publicació de la *Gazeta de Barcelona* a l'impressor Rafael Figueró. Així, el primer dels números, aparegut l'endemà mateix, recollia, entre altres informacions, la reacció dels catalans al requeriment de rendició fet pel duc de Pòpoli, general de l'exèrcit borbònic. “Aquesta ciutat i tot el Principat prossegueixen la guerra, consegüentment a la innata fidelitat que conserven al seu sobirà (l'arxiduc Carles d'Àustria)”, assegurava la resposta publicada.

Les gasetes –anomenades així genèricament– eren el principal format amb el qual es presentava la premsa periòdica des de principi del segle XVII arreu d'Europa. A diferència de les “relacions”, que reco-

A PARTIR DE 1705, LA PRESÈNCIA DE CARLES III VA CONVERTIR BARCELONA EN UN DELS PRINCIPALS FOCUS INFORMATIUS DEL CONTINENT

lien un sol esdeveniment i es publicaven de manera puntual, les gasetes apareixien setmanalment i contenien, en només quatre pàgines, un recull de notícies breus

–principalment de contingut polític i militar–, procedents de les principals capitals europees. A Barcelona, a partir del darrer quart d'aquell segle, nombrosos impressors van apostar per la publicació de

GRÀCIES ALS ESPIES, O APROFITANT ELS ATACS CONTRA L'ENEMIC, LES GASETES I ALTRES IMPRESOS SORTIEN FORA DE BARCELONA

gasetes i relacions com una manera més de diversificar el negoci. Entre aquests hi va destacar Rafael Figueró, el més important dels impressors catalans –tant a nivell quantitatiu com qualitatiu– de tota l'època moderna.

L'IMPRESSOR DEL REI

Rafael Figueró i Delmunts va néixer a Manlleu, a la comarca d'Osona, el 1642. A vint anys, arrossegat per un corrent migratori del camp cap a la ciutat, va entrar com a aprenent en una impremta de Barcelona. Emprenedor com pocs, el 1668, va comprar el negoci i va començar a fer-lo créixer, fins al punt de convertir-se en l'impressor de

les principals institucions polítiques del país, com la Generalitat, el Braç Militar o la mateixa Administració reial. De fet, el punt culminant de la carrera professional

de Figueró va arribar el gener de 1706, quan, tot just iniciada la Guerra de Successió a la península, Carles III –l'arxiduc– el va nomenar impressor reial –juntament amb el seu fill, Rafael Figueró i Jolis–,

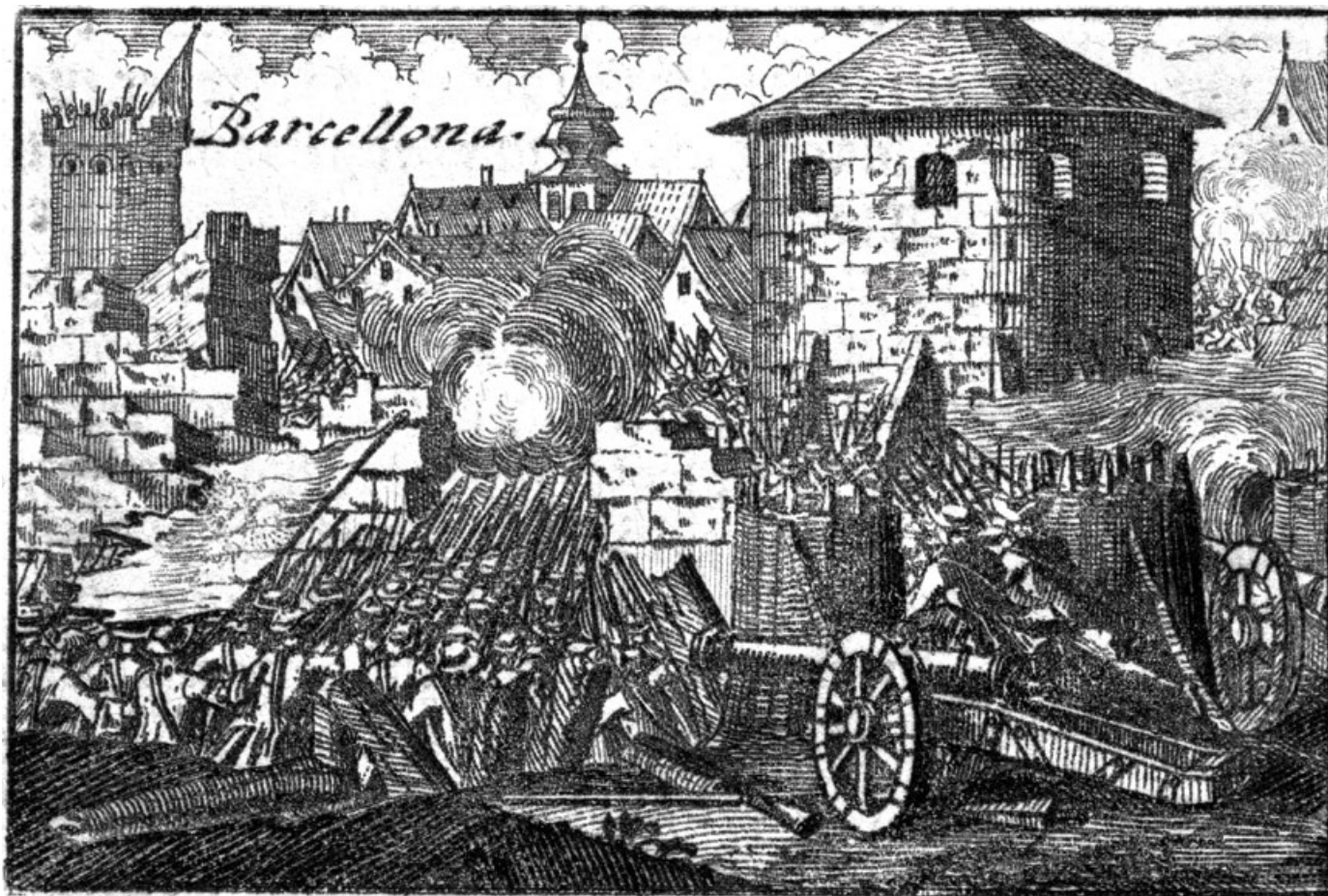
un títol que, entre altres coses, anava acompanyat d'un privilegi exclusiu per imprimir gasetes.

El privilegi concedit

als Figueró suposava la implantació a Catalunya d'un model de premsa en règim de monopoli, similar al que existia a Castella, tot i que no ben bé igual al francès, en què la *Gazette* –exemple de premsa d'estat– era un instrument de propaganda al servei de Lluís XIV. Durant el govern de l'arxiduc Carles d'Àustria, la *Gazeta de Barcelona*, va distar de ser la “paraula reial”, com succeïa a França. En qualsevol cas, a partir de 1705, la presència del rei va convertir Barcelona en una cort europea, amb totes les conseqüències que això comportava a nivell comunicatiu, doncs la capital catalana –gràcies també a la situació geoestratègica– esdevingué un dels principals focus informatius del continent.

EL PORTAVEU DELS RESISTENTS

La retirada de les tropes aliades de Catalunya, tanmateix, va donar lloc a una nova configuració de la premsa. El juliol de 1713, la Junta de Braços va aprovar una re-

Un dels gravats de l'època que reproduïen el setge austriacista de 1705 sobre Barcelona, que encara estava sota control borbònic.

solució de rebuig al tractat de pau acordat a Utrecht, cosa que va anar acompanyada de la posada en marxa d'una maquinària propagandística —una veritable premsa d'estat. Va ser per aquesta raó que, poc després, Rafael Figueró va rebre l'encàrrec d'imprimir la *Gazeta de Barcelona*, així com alguns pamflets d'opinió —com el *Despertador de Catalunya*— que tenien per objectiu explicar al món les raons d'aquella decisió.

Al llarg dels gairebé catorze mesos que va durar el setge, Figueró va publicar fins un

total de quaranta-dos números de la gasetta, tot i que a partir del tercer va adoptar el nom de capçalera de *Diario del sitio y defensa de Barcelona*.

A grans trets, aquesta publicació contenia informació de caràcter militar, —com, per exemple, els estralls que provocaven les bombes llançades per l'exèrcit borbònic o bé els atacs dels defensors de la ciutat contra els cordons enemics— així com també notícies sobre la situació que patien els habitants de Barcelona i de la resta del país.

L'objectiu de la gasetta, de fet, era narrar els detalls de la guerra d'una manera que influís en l'estat d'ànim dels soldats, tant dels defensors com dels atacants. De la mateixa manera, la premsa procurava incitar els catalans a aixecar-se en defensa de la capital. És per aquesta raó que, gràcies als espies, o aprofitant els atacs contra les posicions enemigues, les gasetes i altres impresos eren escampats fora de les muralles de Barcelona. Un exemple són les cartes de suport de l'arxiduc Carles —aleshores emperador— que van arribar procedents de Viena l'abril de 1714, que foren impreses

EL NAIXEMENT DE LA PERIODICITAT

L'origen de la premsa periòdica es remunta a l'any 1605 a Estrasburg, ciutat que aleshores pertanyia a Alemanya, per bé que el gran impuls de les gasetes es va produir a Holanda a partir de la dècada de 1620. Posteriorment, el 1631, va néixer la *Gazette* francesa, amb caràcter oficial, fet que va contribuir a afermar la difusió de notícies de manera contínua a tot el continent. Fins i tot, l'any 1641, un impressor barceloní, Jaume Romeu, es va atrevir a traduir la gasete parisenc a català. La consolidació de la premsa periòdica, però, no va arribar a Catalunya fins la dècada de 1680, coincidint amb l'interès que va despertar arreu d'Europa l'esclat de la Gran guerra turca, que va enfrontar l'imperi romanogermànic amb l'otomà. Aleshores, uns quants impressors de Barcelona, entre els quals hi destacava Rafael Figueró, es van dedicar a la publicació setmanal de gasetes, que portaven títols com, per exemple: *Noticias generales venidas a Barcelona por el correo de Flandes*, que reproduïen gasetes publicades a Madrid o a Saragossa. De fet, el factor que va permetre el naixement de la premsa periòdica fou l'existència d'una gran xarxa de correu ordinari que unia les principals ciutats europees. En el cas de Barcelona, els correus que setmanalment arribaven de Madrid, via Saragossa, o de París, passant per Perpinyà, asseguraven una circulació regular de la informació. Un moment clau en la història de la premsa catalana va arribar el 1695, quan Figueró va treure la *Gazeta de Barcelona*, la primera publicació periòdica elaborada íntegrament amb continguts propis.

la mateixa nit i de les quals es repartiren més d'un miler per tot Catalunya.

EXPLICAR-HO AL MÓN

Les autoritats catalanes també van considerar de vital importància que la premsa impresa a Barcelona fos distribuïda a Europa. En una carta adreçada als consellers de Barcelona, el seu representant a Mallorca, Francesc Anton Vidal, informava que a començament del mes de desembre de 1713 havia rebut dos números del

senyalava Vidal als consellers. De fet, pocs dies després, Felip de Ferran i Pau Ignasi de Dalmasas, ambaixadors catalans a La Haia i a Londres, respectivament, també escriviren al Consell de Cent, comunicant haver rebut les gasetes i el *Despertador de Catalunya*. Tot plegat, mostra la importància que la premsa havia adquirit durant la Guerra de Successió com a instrument polític i propagandístic.

Fos com fos, la caiguda de Barcelona en mans de Felip V, el setembre de 1714, va fer inútil aquest esforç.

A més, per a Figueró la derrota va suposar la pèrdua immediata del títol d'impressor reial i del privilegi per publicar gasetes.

LA RETIRADA DELS ALIATS VA DONAR LLOC A UNA NOVA CONFIGURACIÓ DE LA PREMSA, QUE INFORMAVA I INCITAVA A DEFENSAR LA CIUTAT

Diario del sitio y defensa de Barcelona. “Amb ànsia s'estan esperant les gasetes, per tenir notícies i passar-les a Itàlia i a Alemanya, que me les demanen persones de qualitat i reconec que pot ser útil enviar-les”, as-

En un intent de controlar la informació, les noves autoritats van concedir aquest càrrec a Josep Teixidó, un impressor barceloní que havia mostrat fidelitat al bàndol borbònic durant la guerra. Ç

LA PREMSA A L'ÈPOCA MODERNA

La premsa de masses, com es creu, no fou un fenomen nascut amb la Revolució Industrial. La difusió periòdica de notícies impreses entre un públic nombros i heterogeni per part d'un emissor institucionalitzat va començar a l'Europa del segle XVII, amb l'aparició de les primeres gasetes. És més, tal com va mostrar Tobias Peucer, en una tesi doctoral llegida el 1690, les “sis W” ja s'utilitzaven en aquell temps a l'hora de redactar notícies. De la mateixa manera, ja aleshores, aquest autor alemany identificava també les principals funcions que havia de realitzar la premsa: formar, informar i entretenir. Per acabar-ho d'adobar, alguns dels gèneres periodístics propis dels actuals mitjans de comunicació –com per exemple la notícia, la crònica o l'assaig– són perfectament identificables en la premsa publicada a l'època Moderna. Per tot plegat, es pot afirmar que tant la metodologia utilitzada en la redacció periodística com les funcions dels mitjans de comunicació actuals tenen les arrels al segle XVII.

Més informació a:
L'impressor Rafael Figueró (1642-1726) i la premsa a la Catalunya del seu temps. → Tesi doctoral de Xevi Camprubí dirigida per Agustí Alcoberro.

+ info